

Богдана БАБЕНКО
ORCID: 0000-0001-6247-8710

**МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ ПОЗА ЧАСОМ:
АКТУАЛЬНІСТЬ ОСМИСЛЕНОГО МИТЦЕМ
ДЛЯ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ**

**MARKO KROPYVNYTSKY OUT OF TIME:
THE RELEVANCE OF THE ARTIST'S CONCEPTION
FOR MODERN SOCIETY**

Робота в Меморіальному музеї Марка Кропивницького – відділі Центральноукраїнського обласного краєзнавчого музею (м. Кропивницький) з його експозицією, створеною в час його відкриття у 1982 році з нагоди святкування 100-річчя Театру Корифеїв, зумовлює не лише пошук нових шляхів і методів подачі інформації про визначного діяча української національної культури – вікопомного творця українського професійного театру, геніального режисера, неперевершеного актора, який в умовах тотальної заборони всього українського в Російській імперії засобами сценічного мистецтва сміливо втілював у життя Шевченківський заповіт «...свою Україну любіть...», по-суті ставши одним з апостолів і предтеч майбутніх визвольних змагань початку ХХ століття, а й уважне прочитання / перечитування його власних художніх, зокрема, драматичних творів.

Таке прочитання драматичних творів М. Кропивницького дозволить сучасникам вирватися з полону прищеплених чужинцями й досі стійких стереотипів (стійких, адже постать митця зовсім не вивчається в школі, розглядається лише побіжно «в обіймі» з іншими письменниками визначеного часу в академічних курсах «Історії української літератури» для здобувачів вищої освіти за спеціальністю «українська мова і література» та й тільки; стає предметом розмови лише в рамках музейних (у Кропивницькому й Бобринці) чи вряди-годи тематичних бібліотечних, для вузького кола їхніх відвідувачів заходів, через те далеких від суспільної значимості), ніби драматург у своїх творах здатний лише на карикатурне зображення тих, кого називають «хохлами», а його творчість малозначима і «не спрацювала»... І такі твердження побутують попри насправді титанічну роботу з науковою популяризації творчої постаті Марка Кропивницького на загальноукраїнському рівні професора Анатолія Новикова та зусилля краєзнавця Олега Бабенка, який продовжує справу свого наставника Миколи Смоленчука.

М. Кропивницький, як неординарна через свою багатогранність й всебічно

обдарована особистість, окрім розвиненого художньо-образного, мав ще й яскраво виражене педагогічне мислення, завдяки якому в своїх драматичних творах зумів порушити ряд проблем, актуальних для людського соціуму й донині.

Зокрема йдеться про такі наші національні й світоглядні цінності й орієнтири (вони нещадно викорінювалися одвічними нашими поневолювачами як невластиві їм; і нинішнє широкомасштабне вторгнення російської федерації до України є тому свідченням), які є суголосними і нашим євроатлантичним прагненням (у тому процес адаптації українського законодавства до вимог ЄС), і позитивним трансформаціям суспільства на основі сповідування загальнолюдських чеснот і демократичних засад.

Окреслимо лише деякі з них.

Серед таких, на нашу думку, у творчому доробку М. Кропивницького не лише авторський (хоч і не заявлений прямо в силу суспільно-політичної ситуації) акцент на необхідності національного відродження українців у ворожому оточенні чи осмислення й ілюстрація того, що простий народ і його більш заможна частина, місцева «еліта» й представники влади знаходяться на різних полюсах розуміння ціннісних орієнтирів у дихотомії «добро і зло», «правда і кривда», «людяність і бездушність, звірство», а й акцентуація жадібності, жорстокості чи байдужості, засудження негативних суспільних явищ, як-от: пияцтво, неосвіченість, цькування у різних його проявах (сьогодні ми це називаємо «булінг»), домашнє насильство, часто, – саме гендерно зумовлене.

Показовою, зокрема серед інших, з цієї точки зору є п'єса «Дві сім'ї» (інша назва – «Де зерно, там і полова»).

Тему впливу соціуму на життя та судження людини (у цьому випадку жанровими засобами трагікомедії) драматург порушує в етюді «Лихо не кожному лихо, – іншому й талан». Автор показує, яким згубним цей вплив може бути, особливо, для юної, ще остаточно несформованої особистості.

У цілком оригінальних творах для, на перший погляд, дитячої аудиторії глядачів «Івасик-Телесик» і «По щучому велінню», що зберігають атмосферу казки, але й вдихають у неї особливу дієвість, таку необхідну для виконання на сцені, М. Кропивницький втілює сенсові акценти щодо сутності характерного для українців традиційного розуміння світового порядку та справедливості, згідно з якими сумлінна праця та безумовна (попри несприятливі умови) доброта до більш нужденного чи упослідженого винагороджується щастям. І як заповіт нащадкам звучить: *«Не роби людям нічого лихого, плати їм за зле добрим, бо вони здебільшого й самі не відають, що творять»* (Кропивницький, 1960).

Деякі висновки. У сповнених глибокого психологізму в зображенні персонажів драматичних творах М. Кропивницького засуджується аморальність в усьому широкому спектрі цього поняття й прищеплюються читачеві / глядачеві класичні для тогочасного й сучасного українського суспільства

чесноти, як-от працьовитість, незлобливість, жертвовність, повага до старших, справедливість (у родинних стосунках і в суспільстві), демонструються переваги своєрідного стоїцизму та схильності до саморефлексії, які допомагають у подоланні життєвих труднощів, що робить його творчість актуальною в наш час великих викликів. Драматург повсякчас утверджує думку, що схильність до емпатії, вміння відпускати образи, здорова амбітність і щирість у стосунках – риси, наявність яких є передумовою творення власного щастя гармонійної особистості.

Вважаємо, що окреслені риси, втілені в персонажах творів М. Кропивницького, є чудовою базою для формування світоглядних цінностей в сучасному соціумі, а дещо застарілий історичний та соціальний контекст не зменшує дидактичного впливу, натомість є корисним для ознайомлення з явищами, притаманними українському суспільству в минулому.

Джерела та література

1. Бабенко, О. (2012). Самоцвіти степів полинових. Із спостережень над творчістю видатних земляків. Кіровоград: Центрально-Українське видавництво. 226 с.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція). *Довідник для членів парламенту*. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45>.
3. Кропивницький, М. (1958). Твори в 6-ти т. Київ: Держлітвидав УРСР, Т. 2. 536 с.
4. Кропивницький, М. (1960). Твори в 6-ти т. Київ: Держлітвидав УРСР, 1960. Т. 4. 380 с.
5. Новиков, А. Марко Кропивницький і українська драматургія другої половини XIX – початку XX ст. *Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук*. URL: <https://mydisser.com/dfiles/75045721.doc>.
6. Новиков, А. (2019). Учитель корифеїв: життя Марка Кропивницького. Харків: ХІФТ, 248 с.
7. Росія вважає Стамбульську конвенцію загрозою для авторитарного порядку. Інформаційне агентство УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/rosiya-vvazhaye-stambulsku-konvenciyu-zagrozoju-dlya-avtoritarnogo-poryadku-novini-ukrajina-11873979.html>.
8. Смоленчук, М. (1971). Марко Кропивницький і його рідний край. Київ.: Мистецтво, 75 с.
9. Стамбульська конвенція: як цей документ може змінити Україну. BBC News Україна URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61887447>.